

історії України НАМ України, 2008. - 271 с.

2. Сигида Г. А.. Динаміка кількісного складу купецтва південної України у першій чверті XIX століття. / Сигида Г. А.//ст. 69-71.

3. Гуржій О.І. Деякі проблеми становлення купецького стану в Україні./ Гуржій О.І.// – К., 2004.

4. Донік О.М. Купецтво як стан в Україні (XIXст.)/ 7. Донік О.М.//Укр.іст.журн.-2006.-№3-с.20

5. Лазанська Т.І. Історія підприємництва в Україні (на матеріалах торгово-промислової статистики XIX ст.)/ Лазанська Т.І.// - / Відп. ред. В. Г. Сарбей. НАН України. Інститут історії України. – К.: Інститут історії України, 1999. – 282 с.

УДК 349.2:347.77 (477)

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕЖИМУ СЛУЖБОВИХ ОБ'ЄКТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, СТВОРЕНИХ ПРАЦІВНИКАМИ ПРИ ВИКОНАННІ НИМИ ТРУДОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

О.П. Зайковська, Л.П. Амелічева

Резюме. Стаття присвячена уточненню поняття «правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків». Обґрунтовано, що регулювання відносин між працівником і роботодавцем щодо службових об'єктів інтелектуальної власності повинно здійснюватися нормами трудового права, надано визначення поняттю «службовий об'єкт інтелектуальної власності», виявлено особливості правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності.

Ключові слова: правовий режим, службовий об'єкт інтелектуальної власності, створений працівником при виконанні ним трудових обов'язків, працівник, роботодавець.

На сучасному етапі розвитку суспільства об'єкти інтелектуальної власності мають надзвичайно важливе значення для розвитку інноваційної діяльності в Україні. Важливо зазначити, що більш ніж 80% об'єктів інтелектуальної власності створюються працівниками підприємств, установ, організацій при виконанні ними службових обов'язків (саме такі об'єкти інтелектуальної власності і називаються службовими) [1].

Значна частка службових об'єктів серед інших об'єктів інтелектуальної власності обумовлює важливість встановлення такого правового режиму цих об'єктів, який буде максимально задовольняти інтереси як працівників, так і роботодавців, збільшувати їх зацікавленість в активізації інноваційної творчої діяльності.

Деяким питанням правового регулювання відносин між працівником і роботодавцем щодо службових об'єктів інтелектуальної власності присвячені наукові праці Т.В. Ярошевської, М.І. Іншина, Ю.В. Осипової та ін. Однак, в науці трудового права правове регулювання відносин інтелектуальної власності на об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудових обов'язків (службові об'єкти інтелектуальної власності), правовий режим зазначених об'єктів комплексно не досліджувалися. Вказане й обумовлює актуальність і своєчасність теми даного дослідження.

Метою роботи є уточнення поняття «правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків», розробка пропозицій щодо вдосконалення трудового законодавства в сфері регулювання відносин інтелектуальної власності на об'єкти, створені працівниками під час дії трудового договору.

Перш ніж перейти до безпосереднього предмету дослідження необхідно визначити, що являє собою правовий режим як загальна категорія в юриспруденції.

На нашу думку, визначення правового режиму, яке найбільш розкриває сутність цього поняття, запропонував Д.Д. Коссе: «Правовий режим є особливим порядком правового регулювання, встановлений державою у вигляді правових норм та забезпечений державним примусом» [2, с. 27].

Виходячи з вищезазначеного, а також здійснюючи науковий пошук від загального до конкретного, на наш погляд, логічно правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності розглядати також як сукупність встановлених законодавством

норм, які регулюють відносини щодо цих об'єктів, а також забезпеченість виконання даних норм державним примусом.

Першою складовою правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, є правові норми, які містяться на сьогодні в таких нормативно-правових актах: ЦК України (ст. 429) [3], КЗпП України (ст. 126) [4], ЗУ «Про авторське право і суміжні права» (ст.ст. 1, 16) [5], ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» (ст.ст. 1, 9) [6] й ін.

Аналізуючи норми вищезазначених законодавчих актів, слід зауважити, що вони покликані регулювати правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, однак, не всі серед них є досконаліми. Так, у цих нормахна жаль, не закріпленовизначення поняття «службові об'єкти інтелектуальної власності». У ст. 1 ЗУ «Про авторське право і суміжні права» [5] та ст. 1 ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [6] міститься лише визначення понять «службовий твір» та «службовий винахід».

Надання визначення поняттю «службовий об'єкт інтелектуальної власності» є важливим з практичної точки зору, оскільки це дозволить з'ясувати належить чи не належить конкретний об'єкт інтелектуальної власності до службового і які правові норми слід використовувати щодо правового режиму цього об'єкту.

Визначаючи поняття «службовий об'єкт інтелектуальної власності» слід зважати на такі загальні для всіх об'єктів інтелектуальної власності ознаки, як творчий характер, відповідність вимогам закону та об'єктивований вираз [7, с. 334; 8, с. 473]. При цьому серед всіх об'єктів інтелектуальної власності службові виокремлюються на підставі того, що:

1) вони створюються спеціальним суб'єктом – працівником, який працює на підприємстві, установі, організації;

2) їх створення входить до трудових обов'язків творця-працівника, визначених трудовим договором та (або) посадовою інструкцією [9, с. 343];

3) за загальним правилом створюються у робочий час, на робочому місці [10, с. 59-60];

4) право на використання таких об'єктів, право дозволяти або забороняти їх використання, право на захист від неправомірного та інших посягань належать не тільки творцю, а і його роботодавцю.

На основі наведених вище ознак службові об'єкти інтелектуальної власності можна визначити як об'єктивований результат інтелектуальної, творчої діяльності, що створюється працівником у зв'язку з виконанням трудових обов'язків, передбачених трудовим договором.

Другою проблемою регулювання правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, є наявність наступної правової колізії щодо розподілу майнових прав інтелектуальної власності на службовий об'єкт. Так, відповідно до ч. 2 ст. 429 ЦК України майнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або у якої він працює, спільно, якщо інше не встановлено договором [3]. У ст. ж 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [6] та ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [5] передбачається, що за загальним правилом майнові права на відповідні службові об'єкти інтелектуальної власності належать роботодавцю. Вважаємо, що визнання спільним права на службовий об'єкт інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 429 ЦК України) значно ускладнює фактичний розподіл прав на такий об'єкт між сторонами, оскільки частки цього спільного права встановити неможливо. Тому правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, визначений у вказаних статтях спеціальних законів, за якими майнові права на такі об'єкти має лише один суб'єкт – роботодавець,

є більш досконалим.

Закріплення майнових прав інтелектуальної власності за роботодавцем позбавляє працівника можливості отримувати матеріальну вигоду з використання створеного ним об'єкта інтелектуальної власності [11, с. 56]. Однак, слід не забувати, що основною метою працівника при створенні об'єкта інтелектуальної власності є отримання матеріальних благ, тому й невизнання майнових прав за працівником необхідно компенсувати шляхом надання йому додаткових гарантій та переваг, що повинні передбачатися нормами трудового права.

Першою з таких гарантій справою працівника розраховувати на гідну винагороду за свою інтелектуальну, творчу діяльність. З цим положенням часто не погоджуються роботодавці. Вони здебільшого вважають, що встановлена заробітна плата і є винагородою за творчу діяльність. Але працівник, який створив службовий об'єкт інтелектуальної власності повинен мати додаткові гарантії і привілеї [11, с. 56].

Винагорода за створення працівником службових об'єктів інтелектуальної власності існує у законодавстві багатьох країн. Особливо цікавим є досвід Польщі. За законодавством цієї держави автори службових об'єктів інтелектуальної власності мають право на винагороду пропорційно прибутку, одержаному підприємством від цього об'єкту. Крім того, в ситуації, коли встановлена винагорода виявляється низькою порівняно з одержуваним прибутком, автор може вимагати її підвищення [12, с. 53].

Такі норми щодо матеріальної винагороди за створення об'єктів інтелектуальної власності слід запровадити і в Україні, удосконалюючи відповідне законодавство, в тому числі і КЗпП України.

Другою важливою гарантією буде встановлення обов'язку роботодавця в окремій нормі КЗпП України сприяти творчій діяльності працівника. Дане сприяння може проявлятися у наданні вільного доступу до обладнання, інформаційному забезпеченні, забезпеченні матеріалами, фінансуванні.

Таким чином, норми, які визначають правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, повинні містити дефініцію поняття «службовий об'єкт інтелектуальної власності», чітко встановлювати розподіл прав інтелектуальної власності між працівником та роботодавцем, закріплювати гарантії для працівників, які є творцями службових об'єктів інтелектуальної власності.

Для забезпечення дотримання та виконання цих норм необхідно встановити відповідальність за їх порушення, тобто визначити заходи державного примусу, які є другою складовою правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків.

На практиці часто зустрічаються такі порушення зі сторони працівника, коли він неправомірно використовує майнові права на службові об'єкти інтелектуальної власності, які належать роботодавцю. Наприклад, працівник укладає авторський ліцензійний договір, за яким надає дозвіл на використання твору іншому підприємству, або не повідомляє роботодавця про створення службового винаходу і одержує патент на цей винахід. Тому для забезпечення законності під час використання службових об'єктів інтелектуальної власності, попередження та усунення негативних для роботодавця наслідків існують заходи примусу, які можуть застосовуватися до працівника, який неправомірно використовує майнові права інтелектуальної власності.

У даному разі можуть бути застосовані як заходи примусу, передбачені нормами трудового права, так і способи захисту майнових прав інтелектуальної власності, передбачені нормами інших галузей права.

У трудовому праві під примусом розуміється заснований на нормах трудового права вплив на суб'єктів трудових правовідносин, що обмежує їх правове становище шляхом позбавлення окремих прав чи покладенням на них додаткових обов'язків з метою охорони правопорядку у сфері трудових правовідносин [13, с. 237]. До заходів

такого примусу належать дисциплінарні стягнення у вигляді догани та звільнення. Також на працівника, який є посадовою особою, може бути покладена матеріальна відповідальність за не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток [4]. Дані заходи є достатньо ефективними у попередженні та припиненні незаконних дій працівника щодо майнових прав інтелектуальної власності на службовий твір.

Крім того, роботодавець може використати загальні та спеціальні способи захисту передбачені цивільним законодавством. До загальних способів захисту належать визнання права; припинення дії, які порушують право; відшкодування збитків; відшкодування моральної шкоди (ст. 16 ЦК України). Спеціальними способами захисту є: застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності; вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів; вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь; застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 432 ЦК України) [3], а також інші способи захисту, передбачені ЗУ «Про авторське право і суміжні права» і ЗУ «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Порушення у сфері службових об'єктів інтелектуальної власності може відбуватися не тільки зі сторони працівника, а й зі сторони роботодавця. Наприклад, роботодавець може не зазначити ім'я автора при опублікуванні твору, тим самим порушуючи право на авторське ім'я, або вносити зміни до твору, порушуючи право на недоторканність твору. У таких випадках працівник може захищати свої особисті немайнові права інтелектуальної власності у визначеному законом порядку. Зокрема, він може використовувати вже зазначені загальні та спеціальні способи захисту передбачені цивільним законодавством.

Вважаємо, що визначені у статті положення щодо правового режиму службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівниками при виконанні ними трудових обов'язків, мають бути закріплені у трудовому законодавстві, оскільки відносини, що виникають у процесі створення даних об'єктів тісно пов'язані з трудовими [14, с. 90]. Так, основною підставою визнання об'єктів службовими є наявність трудового договору, закріплених у ньому трудових обов'язків працівника щодо створення об'єктів інтелектуальної власності. Крім того, при створенні службових об'єктів права інтелектуальної власності працівник підлягає правилам внутрішнього трудового розпорядку, він виконує свої трудові обов'язки на робочому місці, у робочий час, повинен дотримуватися вимог охорони праці, трудової дисципліни, на нього розповсюджуються всі пільги та гарантії, передбачені трудовим законодавством та колективним договором. Організація виробничого процесу, забезпечення обладнанням, матеріалами покладається на роботодавця. Роботодавець здійснює оплату праці, встановлює додаткову винагороду для працівника, який є творцем об'єкта права інтелектуальної власності. Важливим також є те, що стосовно службових об'єктів права інтелектуальної власності у центрі уваги знаходиться саме процес їх створення, а не результат, що характерно для трудових відносин. У даному разі основним є закріплення за працівником обов'язку зі створення об'єктів права інтелектуальної власності, процес виконання ним цих обов'язків, який незалежно від результату підлягає оплаті.

Тому КЗпП України необхідно доповнити новою главою «Службові об'єкти інтелектуальної власності». Таку ж главу слід передбачити і у проекті Трудового кодексу України. У нормах даної глави слід закріпити визначення поняття «службовий

об'єкт інтелектуальної власності», визнати належність майнових прав інтелектуальної власності на такий об'єкт за роботодавцем, встановити додаткові гарантії для працівників, які є творцями службових об'єктів інтелектуальної власності, а також закріпити заходи державного примусу за порушення даних норм.

Удосконалений правовий режим службових об'єктів інтелектуальної власності, створених працівником при виконанні ним трудових обов'язків, заснований на пропозиціях автора даної статті, на наш погляд, збалансує інтереси працівників та роботодавців, буде сприяти зацікавленості обох сторін в інтелектуальній, творчій діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Промислова власність у цифрах: Показники діяльності Державної служби інтелектуальної власності та Державного підприємства «Український інститут промислової власності» за 2014 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://sips.gov.ua/i_upload/file/promvlasnist-2014.pdf.
2. Коссе Д.Д. Значення та сутність правового режиму в правовій системі України / Д.Д. Коссе // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2. – С. 25 – 29.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – К., 2003. – № 40. – Ст. 356.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України 10.12.1971 № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР. – К., 1971. – Додаток № 50.
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. – К., 1994. – № 13. – Ст. 64.
6. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 № 3687-XII // Відомості Верховної Ради України. – К., 1994. – № 7. – Ст. 32.
7. Харитонова О.І. Суб'єкти та об'єкти правовідносин інтелектуальної власності / О.І. Харитонова // Актуальні проблеми держави і права. – 2011. – С. 329–334. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apdp.in.ua/v59/44.pdf>.
8. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: креативи метафізичного пошуку / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К.: Знання, 2008. – 687 с.
9. Осипова Ю.В. «Службові» об'єкти права інтелектуальної власності, створені педагогічними та науково-педагогічними працівниками / Ю.В. Осипова // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Випуск 1, том 1. – С. 343 – 347.
10. Кульбашна О. Службові об'єкти права інтелектуальної власності: питання теорії / О. Кульбашна // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2013. – № 6. – С. 57 – 61.
11. Іншин М. Права роботодавця та працівників на твір, створений під час виконання трудових обов'язків: сучасний погляд / М. Іншин // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 4. – С. 54-57.
12. Ярошевська Т.В. Право на службовий винахід: дис. ...канд. юр. наук: 12.00.03 / Ярошевська Тамара Василівна. – Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2009. – 201 с.
13. Ваганова І.М. Поняття примусу у трудовому праві України / І.М. Ваганова // Вісник ХНУВС. – 2009. – № 3 (46). – С. 232 – 238.
14. Цихоляс Л. Проблеми права інтелектуальної власності в аспекті трудових відносин / Л. Цихоляс // VIVATJUSTITIA!: зб. наук. пр. – Л., 2005. – Вип. 4. – С. 90 – 96.

УДК 346.93

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ АКТІВ ЗА НОВОВИЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

К.О. Красюк, Ю.М. Павлюченко

Резюме. У даному дослідженні проаналізовано підстави перегляду судових актів за нововиявленими обставинами у законодавстві України та поновлення провадження у справі за законодавством Республіки Польща. Обґрунтовано, використання польським законодавцем більш вдалої назви такого провадження та наявність додаткової підстави для нього. Запропоновано внести зміни до ГПК України.

Ключові слова: нововиявлені обставини, поновлення провадження, перегляд, підстави.